

УДК 347.23

I.M. ОСОЛІНКЕР, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ТА ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТИ

Ключові слова: самозахист, право власності, необхідна оборона, правомірність самозахисту, особливості необхідної оборони

Питання необхідної оборони займає дуже важливе місце як в цивільному праві, так і в усій правовій науці взагалі. Необхідна оборона є одним із ефективних засобів самозахисту цивільних прав і законних інтересів, використання на практиці якого зустрічається дуже часто.

Необхідну оборону розглядають як засіб фактичного впливу на іншу особу, і, як правило, пов'язують його використання зі злочинними посяганнями на особу, її життя та здоров'я, а також власність.

У зв'язку зі зростанням рівня злочинності, дослідження інституту необхідної оборони набуває особливої актуальності, яка зумовлена ще й тим, що сьогодні існує досить невелика кількість наукових досліджень із зазначеного питання, зокрема таких, що розглядають необхідну оборону як гарантію дотримання прав та свобод людини. Дослідженням інституту необхідної оборони приділялася велика увага вже у ХІХ ст. Їх розгляду присвячені роботи О. Коні, М. Рейнгадта та Г. Фельдштейна, в яких необхідна оборона розглядалася не тільки як юридичне, але як загально філософське явище. В подальшому вивченням інституту необхідної оборони досліджували такі відомі вчені, як Ю. Баулін, В. Козак, О. Попов, І. Тишкевич, В. Ткаченко, М. Якубович та ін. Їх роботи здебільшого присвячені дослідженню природи необхідної оборони, а також причин її виникнення та умов правомірності. Певна кількість досліджень присвячена історії роз-

витку цього інституту кримінального права, якій приділяють увагу О. Гуржій, Я. Падох, О. Чистяков. Проте необхідній обороні як одній з гарантій забезпечення і дотримання прав і свобод людини, окремо увага майже не приділялася [1, с.28].

Тому метою статті є дослідження особливостей необхідної оборони як одного з ефективних способів самозахисту права власності і вироблення раціональних пропозицій щодо регулювання відносин, які виникають внаслідок його застосування. Її новизна міститься в результатах наукового пошуку комплексного дослідження необхідної оборони, поперше, з точки зору цивільного права, а, по-друге, крізь призму одного з найрозвинутіших інститутів цивільного права - інституту права власності. Необхідна оборона в статті розглядається в цивілістичному аспекті зі спрямуванням дослідження на визначення особливостей самозахисту права власності.

Слід наголосити на тому, що питання необхідної оборони зародилося саме в галузі кримінального права, а тому здобуло свого розвитку та досягнень в аспекті кримінального права. Проте забарвлення цього інституту публічно-правовою галуззю права не виключає можливості застосування напрацювань, зроблених у цій сфері в аспекті інших галузей права, й більше того досить тривалий час суди всього Радянського Союзу застосовували основні положення про необхідну оборону в кримінальному праві в галузі цивільного права, що давало досить ефективні результати.

Ст.1169 ЦК України визначає наступне: шкода, завдана особою при здійсненні нею права на самозахист від протиправних посягань, у тому числі у стані необхідної оборони, якщо при цьому не були перевищені її межі, не відшкодовується. Якщо у разі здійснення особою права на самозахист вона завдала шкоди іншій особі, ця шкода має бути відшкодована особою, яка її завдала. Якщо такої шкоди завдано способами самозахисту, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства, вона відшкодовується особою, яка вчинила протиправну дію [2].

На відміну від раніше діючого цивільного

законодавства, яке не містило приписів про необхідну самооборону, ст.448 ЦК РСФСР (і відповідні статті Цивільних кодексів інших союзних республік) передбачали, що не підлягає відшкодуванню шкода, спричинена в стані необхідної оборони, якщо при цьому не були порушені її межі [3, с.119].

Історично склалося так, що необхідна оборона тривалий час була гарантією лише права людини на життя – недопустимим вважалося захищати шляхом необхідної оборони житло або майно. Проте зі зміною законодавства змінився й зміст необхідної оборони як однієї з гарантій дотримання прав та свобод людини. Спрямованість і зміст регулювання права на необхідну оборону як однієї з гарантій права людини на життя залежить від правового становища особи у суспільстві та сили влади.

Розбудова правової держави передбачає першочергове забезпечення прав та інтересів особи, загальнолюдських цінностей, пріоритет яких над іншими цінностями є постулатом цивілізованої системи права, охорону свободи, честі та гідності кожної людини. З огляду на це на особливу увагу заслуговують випадки зіткнення інтересів конкретної людини із загальноновизнаними інтересами інших громадян. А однією із сфер, де виникають колізії прав та інтересів людини, суспільства та держави, є сфера розмежування правомірної та злочинної поведінки. У деяких випадках, захищаючи власні інтереси, інтереси інших осіб, суспільства або держави, особа разом із тим змушена вчиняти діяння, пов'язані із заподіянням шкоди інтересам, які охороняються законом [1, с.29].

Інститут необхідної оборони є комплексним інститутом, що регламентується як цивільним, так і кримінальним законодавством. І це не випадково. Справа полягає в тому, що на практиці спричинення шкоди у стані необхідної оборони зустрічається виключно при захисті від небезпеки, створеної злочинною поведінкою особи. Звідси витікає єдність і самого поняття необхідної оборони як для кримінального, так і для цивільного права.

Але єдність поняття необхідної оборони для кримінального та цивільного права не

значить абсолютної тотожності цих понять, як це мовчазно презюмується в нечисленній цивілістичній літературі з цього питання. Справа полягає в тому, що поняття необхідної оборони в цивільному праві в одному відношенні дещо ширше, ніж в кримінальному праві. Під необхідною обороною в цивільному праві слід розуміти не тільки такі дії особи, яка обороняється, які «підпадають під ознаки складу злочину», але й ті дії особи, яка обороняється, які не підпадають під ознаки злочину, але підпадають під ознаки цивільного правопорушення [3, с.119].

Слід зазначити, що законодавство України про кримінальну відповідальність визнає право на оборону не тільки за тим, на кого нападають, але й за будь-якою третьою особою, яка стала свідком злочинного посягання на особистісні або майнові інтереси людини, інтереси суспільства або держави. Для використання необхідної оборони з метою захисту від нападу іншої особи немає необхідності встановлювати, чи згодна ця особа на надання їй допомоги сторонньою людиною. Трапляються випадки, коли той, на кого напали, не бажаючи ризикувати, вважає за краще без опору передати своє майно нападнику або виконати висуnutí ним вимоги [1, с.29].

Умови, за яких дії особи, що обороняється, визнаються здійсненими в порядку необхідної оборони, за відміченим вище виключенням, однакові як для кримінального, так і для цивільного права. Питання це детально досліджено в науці радянського кримінального права [3, с.120].

Необхідна оборона – це суб'єктивне право кожного громадянина. Він може скористатися цим правом, а може й ухилитися від його використання. Відмова громадянина від реалізації свого права на захист від суспільно небезпечного посягання може викликати лише моральний осуд з боку певних осіб або суспільства.

Будь-який напад становить небезпеку і, відповідно, викликає оборону. Небезпека, що загрожує не лише життю, але й тілесній недоторканості, примушує людину займати оборонну позицію. Закріплене у ст.36 Кримінального кодексу України право кожного на необхідну оборону від суспільно небезпе-

чного посягання на свої права та інтереси, у тому числі на своє життя й здоров'я, життя та здоров'я інших людей, є важливою гарантією реалізації конституційних положень про непорушність прав і свобод людини та громадянина, про невід'ємність права кожної людини на життя, про недоторканість її житла та майна, а також забезпечує умови для захисту суспільних інтересів та інтересів держави.

Виникає питання, чи будь-яке суб'єктивно сприйняте посягання породжує право на необхідну оборону? Ні, це не так [1, с.29]. Дуже детальні та чіткі вказівки з використання законодавства про необхідну оборону надані Постановою Пленуму Верховного Суду СРСР від 04.12.1969 р. «Про практику використання судами законодавства про необхідну оборону», в якому звертається увага судів на ряд недоліків, що мають місце на практиці при застосуванні діючого законодавства.

Розрізняють умови, що відносяться до нападу, та умови, що відносяться до захисту.

Для визнання дій особи, що обороняється здійсненими в стані необхідної оборони необхідно, щоб напад був дійсним (реальним), наявним та протиправним.

Дійсність (реальність) нападу означає, що напад, як такий, взагалі має місце. Оборона тому й називається обороною, що вона протидіє нападу. Тому, якщо немає самого нападу на чийсь права, то немає підстав казати про оборону, а тим більше про необхідну оборону.

Наявність нападу означає, що напад вже розпочався чи має місце реальна загроза такого нападу. Необхідна оборона допускається лише тоді, коли є реальна загроза правам та інтересам громадян чи організацій. Якщо ж така загроза ще не виникла чи припинилася, то дій особи не можуть бути визнані скоєними в стані необхідної оборони.

Під протиправністю нападу в кримінальному праві розуміється не будь-яка дія взагалі, що суперечить нормам радянського права, а діяння суспільно небезпечне, тобто таке, що підпадає під ознаки складу кримінального злочину. Оскільки раніше діюче цивільне законодавство не містило правил про необхідну оборону взагалі, такий ступінь

протиправності був також і підставою для звільнення особи, що оборонялася, від відшкодування спричиненої шкоди [3, с.120-121]. Таким чином, Пленум надав перелік обставин, на які слід звертати увагу при визначенні меж необхідної оборони, або взагалі при правовій оцінці діянь особи як діянь у стані необхідної оборони. Правомірність необхідної оборони залежить саме від наявності передбачених вище та створених доктриною кримінального та цивільного права умов.

Особа не може захищатися шляхом необхідної оборони від усього, що на її думку, обмежує чи порушує її права. Громадянам України гарантується право на особисту свободу. Посягання, спрямоване на позбавлення особи свободи чи її обмеження, породжує право на необхідну оборону, тобто по суті, є гарантією цього права, проте неприпустимим є використання необхідної оборони від правомірних дій службових осіб або у разі правомірного позбавлення волі, наприклад, за судовим вироком, навіть якщо особа вважає себе засудженою необґрунтовано [1, с.29-30]. Або, Конституція України гарантує право особи на недоторканість її власності, і визначає, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Таким чином, особа може самозахищати своє право власності способом необхідної оборони від протиправних посягань. Але особа не може самозахищати своє право власності в разі наявності вироку про конфіскацію її майна, або за наявністю судового рішення про передачу речі цієї особи іншій. Таким чином, необхідна оборона не є універсальною гарантією дотримання прав та свобод людини. Існують умови, за яких її використання не буде правомірним і, відповідно, не зможе гарантувати дотримання будь-яких інших прав людини.

Оскільки закон однаковою мірою охороняє всіх громадян від злочинних посягань, то правовій охороні підлягає й той, хто порушує закон. Заподіяння шкоди особі, яка порушує закон, чітко регламентується. Залежно від цінності охоронюваного блага, характеру та небезпеки посягання, обстановки його вчинення, наявності в особи, яка захищається

ся, можливостей для відбиття нападу тощо, закон встановлює різні межі для захисту. При недотриманні вимог закону особа, яка захищається, може перетворитися на злочинця. Наприклад, можливе настання кримінальної відповідальності за перевищення меж необхідної оборони при захисті від умисного злочину, незважаючи на те, що дії були розпочаті в стані необхідної оборони [1, с.29-30].

У зв'язку з регламентацією необхідної оборони у новому цивільному законодавстві виникає питання, чи допустима необхідна оборона лише проти злочинних дій нападника, чи вона допустима також проти таких дій, які, не підпадаючи під ознаки складу злочину, все ж є протиправними з точки зору цивільного права?

Вважається, що на це питання слід дати негативну відповідь. Оскільки діюче цивільне законодавство передбачає правила про необхідну оборону тільки пристосовуючи до спричинення шкоди, а спричинення шкоди лише діями, що складають тільки склад цивільного правопорушення, тягне за собою виникнення зобов'язання з відшкодування шкоди, яке реалізується в суворо визначеному порядку, слід визнати, що необхідна оборона не допускається проти правопорушень, що не є діями кримінально караного характеру.

Необхідній обороні властиві й специфічні умови захисту. Особливість захисту в стані необхідної оборони полягає, перш за все, у тому, що вона здійснюється шляхом заподіяння шкоди нападнику, тобто посередництвом дій, які в нормальних умовах, за відсутності суспільно небезпечного посягання, є діями протиправними. І лише той факт, що такі дії носять вимушено оборонний характер, надає йому характеру правомірних дій.

З точки зору захисту цивільних прав необхідна оборона представляє собою, перш за все, один із способів захисту прав уповноваженої особи. Але оборона буде необхідною і в тих випадках, коли подібного роду діями здійснюється захист інтересів держави та суспільства, прав та інтересів інших осіб.

Особливістю дій з захисту в умовах необхідної оборони є те, що вони повинні бути направлені безпосередньо проти нападника. Не можуть бути визнані необхідною оборо-

ною дії особи, яка у відповідь на напад одного спричиняє шкоду іншим особам, наприклад, його родичам чи близьким.

Нарешті, однією з важливіших умов захисту є недопустимість перевищення меж необхідної оборони.

Стаття 3 КК РСФСР визначала, що перевищенням меж необхідної оборони визнається явна невідповідність захисту характеру та небезпеки нападу [3, с.122]. В ч.3 ст.36 КК України 2001 року зазначається, що перевищенням меж необхідної оборони є умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Перевищення меж необхідної оборони тягне кримінальну відповідальність лише у випадках, спеціально передбачених у статтях 118 та 124 цього Кодексу [4]. Вищезазначені положення конкретизує Пленум Верховного Суду СРСР, який в п.2 Постанови від 04.12.1969 р. роз'яснив, що перевищення меж необхідної оборони має місце тоді, коли «особа, що обороняється скористалася захистом такими засобами та методами, використання яких, явно не викликалося ані характером та небезпекою посягання, ані реальною обстановкою, і без необхідності спричинила посягаючому тяжку шкоду». Перевищення меж необхідної оборони може мати місце по відношенню засобів захисту, її інтенсивності та своєчасності.

Перевищення засобів захисту над засобами посягання та явна невідповідність цих засобів захисту охоронюваному благу є однією з ознак, що свідчать про перевищення меж необхідної оборони. Але невідповідність засобів захисту засобам посягання не можна розуміти механічно. При визначенні такої невідповідності суди повинні враховувати також ступінь та характер небезпеки, інтенсивності посягання, чисельність посягаючих, сили та можливості особи, що оборонялася, з відвернення нападу, а також те хвилювання, яке виникає в особи, що обороняється, в результаті нападу, внаслідок чого вона не завжди в змозі правильно зважити характер небезпеки та обрати сумірні засоби захисту.

Перевищення меж необхідної оборони

може виразитися також у перевищенні інтенсивності захисту над інтенсивністю нападу [3, с.121-123].

В аспекті розгляду російського законодавства з цього питання та аналогічному висвітленні необхідної оборони в Кримінальному кодексі України 2003 року, можна сказати, що в теперішній час кримінальний закон передбачає кримінальну відповідальність лише за спричинення тяжкої шкоди здоров'ю (ст.114 КК РФ) чи смерті, спричинені при перевищенні меж необхідної (ст.108 КК РФ) оборони. Чи значить це, що буде правомірним спричинити злочинцю побої, легкої чи середньої тяжкості шкоду здоров'ю при посяганні його на майно будь-якої цінності? Чи можна буде спричинити злочинцю середньої тяжкості шкоду здоров'ю при припиненні відкритого викрадення (грабіж) майна цінністю п'ятсот, тисяча, десять тисяч, сто тисяч рублів? Чи можна буде спричинити злочинцю середньої тяжкості шкоду при припиненні умисного знищення майна, що представляє значну цінність для потерпілого? Чи залежить спричинення злочинцю певної шкоди здоров'ю при посяганні його на власність від матеріальної цінності майна, що захищається?

На ці питання дослідники відповідають по-різному. Так, С.В. Максимов вважає, що характер засобів захисту вважається таким, що відповідає характеру суспільної небезпеки, якщо посягання спричиняє (здатне спричинити) шкоду лише майновим інтересам, а засобами захисту умисно спричиняється шкода середньої чи меншої тяжкості здоров'ю посягаючого чи з необережності життя чи здоров'ю без обмеження ступеня тяжкості. При цьому вчений не ставить спричинення певної шкоди здоров'ю злочинця в залежність від цінності майна, що захищається.

В.І. Ткаченко стверджує, що захист буде правомірним, якщо він спричинив смерть особи, що посягає при припиненні крадіжки в особливо великих розмірах. Як правомірне він розглядає спричинення особі, яка посягає, тяжкої шкоди здоров'ю при захисті від посягання на крадіжку в значному розмірі, а сумірною обороною визнає спричинення шкоди здоров'ю середньої тяжкості при припиненні кишенькової чи квартирної крадіжки.

На думку А.Н. Попова, смерть особи, яка посягає, при спробі вчинити ним крадіжки в великому розмірі, може бути кваліфікована як перевищення меж необхідної оборони, а смерть при грабежі у великому розмірі необхідно кваліфікувати як необхідну оборону. При цьому вирішальним фактором для кваліфікації кримінально-правового діяння буде, як вважає вчений, спосіб посягання [5, с.38].

О.І. Антонюк доходить висновку, що заподіяння смерті та тяжких тілесних ушкоджень є правомірним лише за наявності загрози життю чи здоров'ю (за винятком незначної шкоди – легких тілесних ушкоджень, побоїв) людини, намагання її згвалтувати, посягання із проникненням у приміщення, посягання озброєної особи чи групи осіб [6, с.13]. Ми підтримуємо точку зору А. Н. Попова, вважаючи, при цьому, що при правовій оцінці діянь посягаючого та особи, на чие майно посягали, слід врахувати всі обставини ситуації, яка склалася. Слід врахувати й умисел правопорушника, і спосіб посягання, а також конкретну обстановку, в якій вчинялося посягання, а також психічне ставлення особи – власника на це посягання. Звісно, жодні гроші та майнові цінності не варті життя людини, проте кожний конкретний випадок має свої особливості, і в кожному конкретному випадку при визначенні сумірності необхідно врахувати всі вищезазначені обставини.

Нарешті, перевищення меж необхідної оборони може мати місце також і в відношенні несвоечасності захисту. Як вже зазначалося вище, діяння з захисту визнаються здійсненими у стані необхідної оборони лише тоді, коли напад розпочався чи мала місце безпосередня загроза нападу. Якщо ж особа застосовує засоби захисту вже після того, як напад було закінчено, то можливі різні ситуації. В тих випадках, коли оборона слідувала безпосередньо за актом закінченого нападу, і за обставинами справи для особи, яка оборонялася, момент закінчення не був з'ясований, оборона повинна бути визнана необхідною. Якщо ж момент закінчення нападу був достатньо з'ясований для особи, яка оборонялася, то дії, що слідували за моментом закінчення нападу, слід розглядати як перевищення меж необхідної оборони.

Більш того, якщо дії особи, що обороняється, були скоєні вже після того, як посягання було не допущене і в застосуванні заходів явно пройшла необхідність, то такі дії мають розглядатися як акт помсти – самочинної розправи. В цих випадках взагалі немає підстав казати про необхідну оборону і відповідальність особи, що спричиняє шкоду, настає на загальних підставах (п.4 Постанови Пленуму Верховного Суду СРСР від 04.12.1969 р.) [3, с.124].

На думку Д. Гарбатовича, суд не має виносити рішення про правомірність чи неправомірність необхідної оборони, базуючись у своїх висновках виключно на думках особи, що обороняється, про важливість здоров'я чи майна визначеної матеріальної цінності. В ході вирішення питання про перевищення меж необхідної оборони і порівнянні при цьому різноманітних об'єктів нападу і захисту необхідно базуватися на їх оцінці, яка вже проведена законодавцем. Мова йде про суспільну небезпечність діяння, яка є основною властивістю, що визначає сутність кожного складу злочину. Критерієм же суспільної небезпеки для кожного складу злочину є певне покарання, передбачене санкціями в нормах Особливої частини КК РФ [5, с.39].

Таким чином, можна казати про наявність певних умов або навіть особливостей, дотримання яких робить необхідну оборону правомірною.

Тому на основі аналізу ч.1 ст.1169 ЦК України та норм чинного кримінального й адміністративного законодавства можна виділити такі ознаки необхідної оборони при захисті приватної власності:

- необхідна оборона пов'язана з абсолютним правом особи на самозахист своїх цивільних прав та обов'язків;
- необхідна оборона здійснюється через посягання фізичної особи, а не юридичних осіб, тварин та інших неживих предметів;
- посягання має бути реальним, а не удаваним;
- застосування необхідної оборони можливе при захисті як власного майна, так і майна інших осіб, суспільства, держави;
- необхідна оборона може мати місце лише відносно неправомірних посягань.

Захист допускається й щодо необережних або навіть невинних дій особи, якщо ними створюється реальна загроза завдання шкоди інтересам приватної власності. Наприклад, правомірним буде завдання шкоди особі, яка знищує чуже майно, помилково вважаючи його своїм [7, с.32-34].

Підводячи підсумок, можна казати про те, що необхідна оборона має важливе соціальне значення. Перш за все, вона є одним із способів захисту особистих інтересів громадян, суспільних та державних інтересів від суспільно небезпечних посягань тобто засобом захисту гарантованих законом прав і свобод людини та громадянина. Необхідна оборона не тільки припиняє вчинення суспільно небезпечних посягань та злочинів, але й є ефективним засобом їх попередження. Часто в момент скоєння злочину злочинець не боїться покарання або ставиться до можливості бути покараним байдуже. Проте відсутність страху перед покаранням за скоєння злочину не означає відсутність у особи, яка скоює цей злочин, страху бути вбитим чи пораненим [1, с.30].

Право на необхідну оборону, ми вважаємо, виникає в особи з народження. Це право є природним і спрямоване на забезпечення свого правомірного та законного існування в межах суспільства та природи. Це право є найдавнішим з усіх засобів самозахисту права власності, але в той же час зберегло свої особливості і протягом багатьох століть формувало й укріплювало свої характерні риси та ознаки. В сучасному суспільстві право на необхідну оборону має бути одним із засобів протистояння «не праву», тобто правопорушенням та негативним правовим явищем у суспільстві, не підміняючи, в той же час, способи неюрисдикційного захисту, а існуючи самостійно та окремо від них.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лашкет О. Необхідна оборона як одна з гарантій дотримання прав і свобод людини / О. Лашкет // Підприємництво, господарство та право. – 2005. - № 2. - С. 28-30.
2. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р., № 435-IV // ВВР України. –

2003. - №№ 40-44. - Ст. 356.

3. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав / В. П. Грибачов. – М. : Статут, 2000. - 346 с.

4. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 р., № 2341-ІІ // ВВР України. - 2001. - № 25-26. - Ст. 131.

5. Гарбатович Д. Необходимая оборона при защите права собственности / Д. Гарбатович // Уголовное право. – 2007. - № 2. - С. 37-39.

6. Антонюк О. І. Право учасників цивіль-

них правовідносин на самозахист : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та процес, сімейне право, міжнародне приватне право» / А. В. Андрушко ; Нац. ун-т внутр. справ. –Х., 2004. – 22 с.

7. Панченко М. Форми самозахисту приватної власності у цивільному праві України / М. Панченко // Підприємництво, господарство і право. – 2007. - № 1. - С. 31-34.

Осолінкер І. М. Деякі особливості необхідної оборони права власності: доктринальний та законодавчий аспекти / І. М. Осолінкер // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 276–282 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10oimtza.pdf>

Розкриті історичні передумови нормативного закріплення необхідної оборони цивільних прав та інтересів учасників цивільних правовідносин, умови правомірності застосування необхідної оборони. Розглянуті норми законодавства радянського періоду, які регулювали відносини необхідної оборони і проведено аналіз їх еволюції в сучасні законодавчі положення. Проаналізовано та вдосконалено існуючі теоретико-прикладні розробки в сфері самозахисту права власності, а саме застосування необхідної оборони, а також вироблені нові наукові пропозиції для вирішення поставленої проблеми.

***

Осолінкер И.М. Некоторые особенности необходимой обороны права собственности: доктринальный и законодательный аспекты

Раскрыты исторические предпосылки нормативного закрепления необходимой обороны гражданских прав и интересов участников гражданских правоотношений, условия правомерности применения необходимой обороны. Рассмотрены нормы законодательства советского периода, которые регулировали отношения необходимой обороны и проведен анализ их эволюции в современные законодательные положения. Проанализированы и усовершенствованы существующие теоретико-прикладные разработки в сфере самозащиты права собственности, а именно применение необходимой обороны, а также сформулированы новые научные предложения для решения поставленной проблемы.

***

Osolinker I.M. Some Features of Necessary Defense of Right of Property: Doctrinal and Legislative Aspects

The necessary defense of right of property in the article characterizes as a method of no jurisdiction form of defense of right of property. An author exposes history pre-conditions of the normative fixing of necessary defensive of civil rights and interests of participants of civil legal relationships, condition of legitimacy of application of necessary defensive. The norms of legislation of soviet period, which regulated the relations of necessary defensive and the analysis of their evolution is conducted in modern statutory provisions, were also considered in the article. There were passed and improved the existent theory-applied developments in the sphere of self-defense of right of property, namely application of necessary defensive, and also produced new scientific suggestions for the decision of the put problem.